

АНОТАЦІЯ

Мельничук В. І. Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія». – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023.

Актуалізовано проблематику реформування місцевого самоврядування в Україні з акцентом на внутрішньому лейтмотиві, яким є процес децентралізації, що охопив усі рівні реалізації владних повноважень та громадянських ініціатив, створюючи для місцевих громад вікно можливостей безпосередньо впливати на власний благоустрій і добробут, та зовнішньому чиннику – європейській інтеграції, курс на який закріплено Україною у Конституції. Разом із усталеними складовими інституціоналізації та розвитку місцевого самоврядування, як-то трансформація адміністративно-територіального устрою, удосконалення виборчого процесу, посилення відцентрових тенденцій, акцентовано питання внутрішнього та зовнішнього вимірів співробітництва громад, їхньої візії регіонального розвитку і його планування, реального співвідношення європейських та вітчизняних практик місцевого самоуправління та наскрізного впливу російсько-української війни на функціонування територіальних громад й усієї регіональної самоврядності.

Актуалізовано й категоризовано для української політичної науки сутність і зміст поняття «регіональна самоврядність», визначене як правоздатність, інституційна та фінансово-матеріальна спроможність місцевих громад у послідовно-темпоральному розвитку. Тим самим виокремлено політико-правові умови існування системи місцевого самоврядування у комплексі з досвідом її функціонування, автономізацію регіонального розвитку – зі специфікою співпраці та діалогу з центральною владою в умовах унітарної держави, можливість керувати майном – зі здатністю його утримувати тощо. Сучасний стан регіональної самоврядності в Україні обґрунтовано такими чинниками, як нормативно-правові (вони створили законодавчу основу для

формування та розвитку системи місцевого самоврядування і перебувають у стані еволюції, будучи підпорядкованими двом масштабним процесам – децентралізації та євроінтеграції держави); інституційні (передбачають розбудову організаційної структури місцевого самоврядування відповідно до його розширених повноважень); фінансово-майнові (зумовили передачу майна й інших ресурсів органам місцевого самоврядування і безпосередньо громадам).

Стратегічну затребуваність теми дисертаційного дослідження аргументовано нашаруванням фундаментальних системних зрушень одразу у внутрішній та зовнішній політиці, які уособлюють процеси децентралізації та євроінтеграції, і викликів, які супроводжують активну фазу російської військової агресії. Так, у дослідженні аргументовано потребу у забезпеченні вичерпного політико-правового підґрунтя для реалізації можливостей інституту місцевого самоврядування: по-перше, тих, що закладені чинним законодавством (місцеві референдуми, управління спільним комунальним майном тощо); по-друге, тих, що частково регламентовані, а нині є досить необхідними, зокрема в умовах руйнівних наслідків війни (здійснення міжнародного співробітництва, спрощення бюрократичних процедур залучення коштів від зарубіжних партнерів і донорів та ін.). Підкреслено, що подолання прогалин у чинному законодавстві, з одного боку, забезпечить інституціональну вичерпність повноважень територіальних громад, з іншого боку, підтримає важливий напрямок еквіфінальності процесу євроінтеграції України.

На основі вивчення змістів наукових пошуків доведено еволюційний характер концептуалізації місцевого самоврядування, яка спирається на послідовність таких етапів впровадження самоврядності, як: формування суспільно-політичних відносин у визначених територіальних межах; визнання самоврядної суб'єктності територій як здатності організувати суспільне життя місцевого населення та забезпечити економічний розподіл відповідно до чинної ієрархії в суспільстві; інституціоналізація місцевого самоврядування як обов'язкового елемента політичної системи, актора політичного режиму, права

громад на самоуправління та загального процесу демократизації; модернізація інституту місцевого самоврядування у напрямку створення відповідних національних моделей, де загальні правила адаптуються до внутрішньої специфіки системних реформ. Вітчизняний характер функціонування місцевого самоврядування дозволив констатувати нові тенденції, які хронологічно полягають в: апробації законодавства, оцінці реальної спроможності громад та їхньої самоспроможності, практиках стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних громад, підхід до якого дозволяє підсилити інституційну пам'ять на рівні місцевої політики, функціонуванні системи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, збереженні традиції більшої прихильності та довіри громадян до місцевої влади, аніж до центральної.

Враховуючи, що досліджуваний період включив активні виборчі кампанії, у дисертації дістав обґрунтування вплив чинника партизації місцевих виборів 2020 р. на демократизацію суспільно-політичних відносин на місцевому рівні: по-перше, партійці підтримували суспільно-політичну комунікацію, яка формує уявлення політичної еліти про карту потреб і запитів регіону, його мешканців; по-друге, партіям довелося звітувати у ході виборчої кампанії щодо діяльності нової влади, яка отримала свої повноваження у 2019 р.; по-третє, партійні осередки перестали бути тимчасовим і допоміжним явищем, а перетворилися на важливі майданчики для налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків центру та регіонів, місцевої влади та громади; по-четверте, мінімальна дистанція між кандидатом (у подальшому ймовірним депутатом чи головою ради) та виборцем (в міжелекторальний період мешканцем територіальної громади) має сприяти більш ефективній реалізації демократичних процедур самоврядування.

Значну увагу приділено аспекту співробітництва громад – не лише на рівні ОТГ всередині країни, але й як суб'єктів міжнародних відносин у взаємодії з містами-побратимами, учасниками транскордонного співробітництва, інвесторами тощо.

Конкретизовано характер сучасних відносин між побратимськими містами України та зарубіжжя, які під впливом російсько-української війни трансформуються від риторики до дії, від концептуальності до конкретики, від підтримки до безпосередньої допомоги, що звелось до активізації економічної складової. Визначено пріоритети співробітництва українських громад з містами-побратимами в умовах російсько-української війни, а саме: звернення з проханням про допомогу з одночасним запрошенням представників місцевої влади відвідати деокуповане місто чи місто, постраждале від російської збройної агресії, що сприятиме реальному розумінню справ і потреб нашої держави, її населення; аргументація підтримки одразу кількох напрямків необхідної допомоги: для внутрішньо переміщених осіб в Україні і за кордоном; для інших регіонів країни, які найбільше постраждали від війни; для релокованих підприємств і бізнесу як важливих суб'єктів стабілізації економіки; заклик до зарубіжних органів місцевого самоврядування з вимогою звернутися до урядів своїх країн щодо надання військової та поглиблення дипломатичної підтримки України, посилення санкційного тиску на російську федерацію; формування і наповнення сегменту контрпропаганди через комунікацію з закордонними громадами, бізнесом, лідерами громадської думки, ЗМІ, створення інфоприводів про Україну та под.

Підсумовано, що поєднані предметним полем дисертаційного дослідження процеси європейської інтеграції та децентралізації влади є взаємодоповнюючими і складають пріоритет сучасного етапу державотворення України. Запущені та майже у повній мірі інституціоналізовані трансформації місцевого самоврядування охоплюють найменші ланки регіональної самоврядності і за визначеними напрямками є подібними до відповідних практик у країнах Європейського Союзу. Водночас, реалії повномасштабної військової агресії Російської Федерації, що почалася 24 лютого 2022 р., зумовили переоцінку змісту спроможності територіальних громад і євроінтеграційного потенціалу держави, мобілізувавши всі можливі ресурси на спротив агресору, захист цивільного населення та загалом цивілізаційного вибору країни.

Ключові слова: децентралізація, європейська інтеграція, європейські країни, місцеве самоврядування, місцевий референдум, політична еліта, політичні інститути, політична модернізація, політичні партії, політичне представництво, політичне урядування, представницька демократія, суспільство, територіальна громада, урядування.

ABSTRACT

V. Melnychuk. Regional features of local self-government reform in the decentralization process and European integration of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 052 Political Science. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2023.

The issue of reforming local self-government in Ukraine has been updated. A considerable emphasis has been placed on the internal leitmotif, i.e., the process of decentralization, which covers all levels of the exercise of power and civic initiatives. Local communities got the opportunity to influence their well-being directly, correlating with an external factor – the European course of Ukraine's integration. Together with the established components of the institutionalization and development of local self-government, such as the transformation of the administrative-territorial system, improvement of the electoral process, strengthening of centrifugal tendencies, the issue of internal and external dimensions of community cooperation, their vision of regional development and its planning, the actual ratio of European and domestic practices of local self-government and the cross-cutting impact of the Russian-Ukrainian war on the functioning of territorial communities and all regional self-government have been considered.

The essence and content of regional self-government, defined as the legal, institutional, financial, and material capacity of local communities in sequential-temporal development, has been updated and categorized for Ukrainian political science. Thus, the following has been highlighted: the political and legal conditions for the existence of the local self-government system with the experience of its functioning; the autonomy of regional development with the specifics of cooperation and dialogue with the central government in the conditions of a unitary state; and two abilities – to manage and maintain the property. The current form of regional self-government in Ukraine is based on such factors as normative and legal (the legislative basis for the formation and development of the system of local self-government, which is in a state of evolution, being subject to two large-scale processes – decentralization and European integration of the state); institutional

(presuppose the development of the organizational structure of local self-government per its expanded powers); financial and property (arranged the transfer of property and other resources to local self-government bodies and directly to communities).

The strategic demand of the dissertation research topic is argued by systemic shifts in both domestic and foreign policy, embodying the processes of decentralization and European integration and challenges accompanying the active phase of Russian military aggression. Thus, the study gives reason for the need to provide a comprehensive political and legal basis for the local self-government institute's possibilities realization: first, those established by current legislation (local referenda, management of common communal property, etc.); secondly, those that are partially regulated but are currently needed, in particular in the conditions of the devastating consequences of the war (implementation of international cooperation, simplification of bureaucratic procedures for attracting funds from foreign partners and donors, etc.). It has been emphasized that, on the one hand, overcoming the gaps in the current legislation will ensure the institutional exhaustion of the powers of territorial communities; on the other one, it will support the critical direction of the Ukrainian European integration equifinal process.

Based on numerous scientific studies, the evolutionary nature of local self-government conceptualization has been proven. It is based on the sequence of the following self-government implementation stages: formation of socio-political relations within defined territorial boundaries; recognition of the self-governing subjectivity of territories as the ability to organize the social life of the local population and ensure economic distribution following the society's current hierarchy; regional self-government institutionalization as a mandatory element of the political system, the actor of the political regime, the right of communities to self-governance; local self-government institution modernization towards creating appropriate national models, where general rules are adapted to the internal specifics of systemic reforms. The domestic nature of local self-government functioning made it possible to record new trends that are chronologically developing in the following manner: Legislation approbation, communities' actual capacity evaluation, practices of strategic planning of territorial communities' socio-economic development, an

approach that allows for strengthening institutional memory at the local political level, local self-government system functioning in conditions of martial law, preservation of more significant commitment and trust of citizens to local authorities, rather than to the central one.

The period under study includes active election campaigns, so the dissertation has been substantiated the impact of the factor of partisanship of the 2020 local elections on the democratization of socio-political relations: firstly, party members supported socio-political communication, which shapes the political elite's perception of the region residents' needs and requests; secondly, the parties had to report during the election campaign on the activities of the new government, which received its powers in 2019; thirdly, party cells ceased to be a temporary and auxiliary phenomenon, but turned into important platforms for establishing information and communication links between the center and regions, local authorities and communities; fourthly, the minimal distance between the candidate (in the future a likely deputy or head of the council) and the voter (in the inter-election period – a resident of the territorial community) will contribute to more effective implementation of democratic procedures of self-government.

Considerable attention has been paid to community cooperation – not only at the local government level within the country but also as subjects of international relations in interaction with sister cities, participants in cross-border collaboration, investors, etc.

The nature of modern relations between sister cities of Ukraine and abroad has been specified. Under the influence of the Russian-Ukrainian war, they transformed from rhetoric to action, from conceptuality to specifics, and from support to direct assistance, resulting from activating the economic component. The cooperation priorities of Ukrainian communities with sister cities in the conditions of the Russian-Ukrainian war have been determined. To these, we can include asking for help and inviting representatives of local authorities to visit de-occupied cities or such that suffered from Russian armed aggression. This will contribute to an accurate understanding of the affairs and needs of the state's population; argumentation of support for several areas of necessary assistance at once: for internally displaced

persons in Ukraine and abroad; for other regions of the country most affected by the war; for relocated enterprises and businesses as essential subjects of economic stabilization; a call to foreign local self-government bodies with a demand to appeal to the governments of their countries to provide military and deepen diplomatic support to Ukraine, increase sanctions pressure on the Russian Federation; formation and filling of the counter-propaganda segment through communication with foreign communities, business, public opinion leaders, mass media, creation of newsworthy events about Ukraine.

It has been concluded that the processes of European integration and power decentralization connected by the subject field of the dissertation research are mutually complementary and constitute a priority of modern Ukrainian state-building. The launched and almost fully institutionalized transformations of local self-government cover the most petite links of regional self-government and, in specific directions, are similar to the corresponding practices in the countries of the European Union. Concurrently, the realities of the full-scale military aggression of the Russian Federation, which began on February 24, 2022, led to a content reassessment of the territorial communities capacity and the state's European integration potential, mobilizing all possible resources to resist the aggressor, protect the civilian population and, in general, the country's civilizational choice.

Key words: decentralization, European integration, European countries, local self-government, local referendum, political elite, political institutions, political modernization, political parties, political representation, political governance, representative democracy, society, territorial community, governance.